

Chcem, aby peniaze pochopili aj deti

(06.04.2018; Hospodárske noviny; HN magazín , s. 6,7,8,9,10; Iveta Grznárová)

Viceguvernér Národnej banky Slovenska Ľudovít Ódor

LEN NEDÁVNO OSLÁVIL ŠTYRIDSIATKU, NO AKO SPOLUAUTOR PROJEKTU HODNOTA ZA PENIAZE UŽ STIHOLO SPRAVIŤ ZO SLOVENSKA TROCHU INÚ KRAJINU. JEHO RADY VŠAK NEOCEŇUJÚ LEN VRCHOLOVÍ POLITICI, ALE AJ TÍ NAJJEDNODUCHŠÍ ĽUDIA. NAJNOVŠIE ĽUDOVÍT ÓDOR, ČERSTVÝ VICEGUVERNÉR NBS, UVAŽUJE O TOM, ŽE BY VYSVETĽOVAL SVET FINANCIÍ TÝM NAJMENŠÍM. DÚFA, ŽE AJ VĎAKA TOMU SLOVÁCI KONEČNE POCHOPIA, ŽE RIZIKO A VÝNOS SÚ DVE STRANY TEJ ISTEJ MINCE.

V pozícii viceguvernéra NBS ste od polovici februára. Stihli ste sa aj za takú chvíľu dozvedieť o Slovensku čosi nové?

Nie. V NBS som už v minulosti pracoval a témami, ktoré tu riešim, sa zaoberám pomaly už dvadsať rokov, takže ani som nečakal, že príde niečo prekvapivé. To, čo zaberá možno viac času, je pracovná adaptácia. Aj banka sa medzitým niekam posunula. Takže v prvých pár týždňoch sa skôr riešili administratívnotechnické veci. Teraz sa už viac dostávam do obsahu, do samotnej problematiky.

Čo presne máte v banke na starosti?

V podstate tri okruhy. Prvým je menová politika. Predsa len, náš guvernér rokuje vo Frankfurte a rozhoduje o úrokových sadzbách, a aby bol pripravený na tieto rokovania, musíme riešiť prognózy, pripravovať analýzy. A mne dali do ruky tú krištáľovú guľu. Potom mám na starosti výskum - nové otázky v ekonomickej oblasti, nové pohľady. To je vždy veľmi zaujímavá práca. A do tretice mám na starosti štatistiku: to znamená, ako zbierať dáta, čo s nimi robiť.

Podme si to rozobrať: ako vyzerá ono "veštenie" z krištáľovej gule? Využívate pri tvorbe analýz aj intuíciu?

Žiadny ekonomický model nedokáže zachytiť všetky väzby v hospodárstve. Preto je dôležité pri viacerých otázkach používať aj zdravý sedliacky rozum a intuíciu expertov. Modely sú však nevyhnutné na to, aby ustrážili konzistentnosť a vierohodnosť celkovej prognózy.

Čo sa týka výskumu, beriete si na plecia aj novú tému?

Chcel by som sa viac ponoriť do analýzy úverových cyklov v ekonomike. To znamená: akým spôsobom rastú úvery, či je to ešte udržateľné, či sa náhodou neposúvajú neprimerané riziká do bankového sektora. Volá sa to veľmi škaredo, makroprudenciálne politiky, ale je to len o tom, aby sme riziká vo finančnom sektore udržali na akceptovateľných úrovniach, aby sa ľudia priveľmi nezadlžovali, aby banky mysleli aj na budúcnosť. To je taký makrodohľad - na úrovni celej ekonomiky a nie na úrovni jednotlivých bánk.

A samotná štatistika? Chceli by ste sa zamerať na nejaké nové využívanie dát, vytážiť z nich nové poznatky? Aké?

Budúcnosť patrí novým technológiám a obrovským objemom dát. Budem sa snažiť, aby sme v NBS držali krok s týmito trendmi. Môže to výrazne zjednodušiť povinnosti dohliadaných subjektov a tiež bude k dispozícii širšia paleta dát na lepšie pochopenie toho, čo sa v ekonomike deje.

Prečo vás lákalo vrátiť sa na pôdu NBS?

Už takmer dvadsať rokov riešim makroekonomické a finančné témy na Slovensku, a preto bolo prirodzené pre mňa pokračovať v tejto práci.

Čo vám ako ekonómovi na Slovensku najviac kole oči?

Záleží to od toho, kadiaľ chodím. Keď sa stretávam s kamarátmi, s rodinou, tak ma najviac trápi finančná gramotnosť na Slovensku. Ľudia veľmi málo vedia o finančných pojmoch, pritom sa väčšina z nich musí rozhodovať o dôležitých veciach, do ktorých sa ide často len raz za život: či si zobrať hypotéku, ako sporiť na penziu. V zásade nemáme žiadne vedomosti zo škôl, dosť často treba ľuďom vysvetľovať úplné základy.

A keď sa bavíme v odbornej rovine?

Keď sa stretávam s inými ekonómami - či už doma, alebo v zahraničí, často ma trápi, že sa na úrovni štátu rozhoduje na základe čiastkových informácií, alebo skôr pocitov. Práve preto som aj v minulosti rozhodol s niektorými spolupracovníkmi projekt Hodnota za peniaze. Aby sa aj na úrovni štátu rozhodovalo tak ako v bežnom živote. Chcete si kúpiť auto, tak zvážite rozpočet, pozriete si katalógy a premyslite výbavu. Štát sa pritom často rozhoduje tak, že už vie dopredu, aké drahé auto ide kúpiť. A vôbec nesleduje, aké sú alternatívy alebo čo by bolo najlepšie pre štátny rozpočet.

Pocitujete po zavedení tohto projektu satisfakciu?

Áno, považujem za pozitívne, že už existuje útvár, kde sa na takéto veci dohliada. Na niektorých projektoch sa už podarilo ušetriť desiatky miliónov eur oproti tomu, čo sa pôvodne predpokladalo. Štart určite nebol bez problémov, no náklady na ten malý tím ľudí, ktorý sa tým zaoberá, sa už dávno vrátili. Teraz sa už tým nebudem zaoberať detailne, no keď bude treba, ako vonkajší pozorovateľ sa im budem snažiť radiť.

Ste asi najväčší popularizátor ekonómie na Slovensku. Prečo ste sa vydali touto cestou?

Je to zaujímavé, lebo nikdy som to plánovane neriešil, nemal som cieľ, že raz budem písať popularizačné knižky. No oslovili ma v minulosti z jedných novín, aby som im písal stĺpčeky. Po nejakom čase som ich požiadal o spätnú väzbu, a tá bola pozitívna. Preto sa aj mne do toho viac chcelo a nejako sa mi to zapáčilo. Takže skôr je to dielo náhody než premyslenej stratégie, no teraz mi to zapadá do môjho videnia sveta - že by som rád posúval finančnú a ekonomickú gramotnosť Slovákov. Lebo už aj tie stĺpčeky som sa snažil písať tak, aby im rozumeli aj ľudia so základným vzdelaním. Voľakedy to bola skôr zábava, no teraz s tým už mám aj väčšie plány.

Máte konkrétnu víziu?

Uvidím. Keďže som teraz v banke a mám viac do činenia s financiami, možno by som sa v rámci svojho voľného času rád zapojil aj do nejakého vzdelávacieho procesu - najmä pre deti alebo študentov. Rád by som im predstavil, ako funguje svet financií. Ukazoval im prasiatka na úspory, rozprával im o farebných papierikoch, ktoré majú rodičia v peňaženkách. Priblížil ešte o úroveň nižšie tú ekonomickú realitu. Aby raz, keď tieto deti vyrastú a budú robiť svoje prvé rozhodnutia v oblasti financií, mali nejakú predstavu a nebáli sa opýtať, na vklady, na úvery... Výhodou je, že centrálna banka môže podporovať vzdelávanie z neutrálneho pohľadu, lebo sa nikomu nesnaží nič predať, skôr sa snaží ochrániť spotrebiteľa. Nechcem tým povedať, že od zajtra chystáme nejaký nový projekt, ale som presvedčený, že naše kapacity máme vkladať aj do finančného vzdelávania.

Čo v laikoch z vašej popularizácie rezonuje najviac?

Najviac si cenia príklady. Lebo ekonomické pojmy samy osebe znejú strašne, radšej pred nimi utekajú. Preto som si vymyslel baču s ovečkami, ako sa stará o salaš. Na ich príklade je jednoduché pochopiť mnohé analógie. A celkovo si cenia finančné rady, lebo tých majú málo. Ľudia majú predstavu, že vyjdú na ulicu a tam ich čaká desať super investičných príležitostí, zbohatnú a môžu ísť na Havaj. V skutočnosti je dôležité jediné: roky, desaťročia sa starať o rodinný rozpočet, dodržiavať niekoľko základných poučiek, pripravovať sa na nečakané udalosti. Určite sa z toho nikdy nestanú milionármi, ale ani sa nedostanú do vážnych problémov.

Keď odhliadneme od finančne naozaj negramotných ľudí, ktoré naivné presvedčenia verejnosti vás prekvapujú?

Stále si myslím, že tým najväčším mýtom je presvedčenie a to dokonca platí často aj pre tých, ktorí tvoria hospodársku politiku -, že akciové trhy sú zlo. Keď sa pritom pozrieme na to, kam investujú vyspelé krajiny, kde je gro dôchodkových úspor mladých ľudí, vidíme obrovské rozdiely medzi Slovenskom a svetom. Tým, že ľudia u nás nerozumejú povahe rizika, je pre nich problém akcie vôbec chápať.

Čím to je?

Možno aj tým, že voľakedy získali nejaké akcie cez kupónovú privatizáciu, ktorá bola nakoniec nanič. Práve preto potrebujeme vzdelávanie a hovoriť aj o možných investíciách, lebo na akciových trhoch naozaj nie je nič diabolské, ak ľudia chápu, do čoho idú a uvedomujú si, akom časovom horizonte

investujú. Tieto veci sú naozaj nepochopené dokonca aj ľuďmi, ktorí chcú reformovať dôchodkové systémy, a tam už to môže narobiť väčšiu škodu.

Čo by ste poradili napríklad mne: mám napríklad desaťtisíc eur a rada by som ich nejako zúročila.

To sú otázky, ktoré si vyžadujú detailnejšiu analýzu. Existuje však univerzálna poučka a tá hovorí o tom, že treba zo stovky odpočítať vlastný vek a približne toľko percent úspor by ste mali mať v akciách. Toto pravdaže nie je z mojej strany investičné odporúčanie. No dôležité je poznať aj tieto všeobecné rady, lebo vy ako jednotlivec investujete do dôchodku jedenkrát v živote, takže si nemôžete povedať: teraz som to pokašľal a keď budem druhý raz investovať do dôchodku, urobím to lepšie. A čo je ešte základnejšia poučka, ktorú si na Slovensku veľmi neuvedomujeme: riziko a výnos sú dve strany tej istej mince. Každý si myslí, že my tu v bankovom svete máme zázračný recept na zbohatnutie. No v skutočnosti je to tak, že získať bez rizika nejaký mimoriadne veľký výnos nie je pri legálnej činnosti možné. Keď vám niekto ponúka dvadsaťpercentné výnosy bez rizika, je jasné, že vás chce oklamať. Možno to už teraz niektorí vedia na základe skúseností s BMG Invest a Horizontom, čo boli tie najvypuklejšie prípady, no treba si to stále pripomínať. A ďalšia vec, čo ma stále prekvapuje, že niektorí ľudia vnímajú pôžičky ako čosi zlé. Napríklad môj starý otec si v živote nezobral od nikoho ani korunu.

Tak boli vychovaní.

Áno, len si treba uvedomiť, že pôžička v skutočnosti nie je od banky, ale odo mňa samotného, staršieho o pätnásť rokov. Je to akoby cestovanie v čase. Len potom si treba pamätať, že pravdepodobne nebudeme o pätnásť rokov generálni riaditelia veľkých bánk. To isté sa týka poistenia hlavného žiteľa rodiny. Radšej si zobrať menšiu pôžičku, no poistenú, ako obrovskú sumu a bez poistenia. Pri rešpektovaní týchto zásad naozaj nemôžu prísť žiadne veľké prekvapenia. Myslím si však, že mladá generácia už prekonala strach z tej pôžičky - niekedy až príliš (smiech). Najlepšie je nájsť tú zlatú strednú cestu. Ja nechcem nikomu meniť presvedčenie, ale z ekonomického hľadiska naozaj má zmysel vybaviť si pre mladú rodinu adekvátny hypotekárny úver. A nie sporiť päťdesiat rokov a potom si kúpiť na starobu nejakú vilu. To skutočne nedáva veľký zmysel.

Máte obavy, keď uvažujete o dôchodku vašich detí?

No, takto: ja pôjdem ešte pred nimi do dôchodku (smiech). A to je vážnejší problém, lebo patríam ku generácii Husákových detí. Je nás v generácii pomerne veľa. Keď my pôjdem do dôchodku, bude v pracovnej sile oveľa menej ľudí a keď si včas neurobíme zásoby, úspory do budúcnosti, veľa možností nám nezostane. Presnejšie - rovné dve. Jedna z nich je, že povieme: dobre, mladí, my vám teraz výrazne zvýšime dane a plaťte nám tie dôchodky, čo nám štát sľuboval. Alebo potom mladí povedia: hm, nám sa do toho nechce, radšej vám budeme skracovať dôchodky, veď máte ešte len osemdesiat rokov, môžete pracovať ďalej. Práve preto som aj tie predošlé obdobia bol dosť za to, aby sa dôchodkové systémy menili veľmi pomaly, ale isto - lebo pomaly ďalej zájdeš. Treba mať nejaký vankúš, lebo ak ho nebudeme mať, čaká nás v rámci starnutia populácie dramatická zmena. Samozrejme, ako budúci dôchodcovia budeme mať miernu výhodu. Bude nás aj vtedy relatívne veľa a budeme mať veľkú politickú silu - keďže budeme voličmi. Na druhej strane nás čakajú rôzne vážne dilemy: či viac zdaňovať, alebo znižovať dávky. Či investovať do zdravia, čo budeme chcieť my, alebo investovať do vzdelania, čo budú chcieť mladí. Lepšie je preto pripravovať sa na tieto procesy priebežne, ako potom náhle riešiť generačné strety.

Berie Slovensko túto prípravu vážne?

Niekde áno, niekde nie, mám z toho zmiešané pocity. Ja som s touto témou vyšiel ešte v roku 2004. Neskôr som sa snažil implementovať dlhovú brzdu, aby sme sa až tak veľmi nezadĺžili predtým, ako príde táto relatívne nepríjemná fáza vo verejných financiách. To, že sa prijala dlhová brzda a že sa zvyšuje vek odchodu do dôchodku päť - šesť týždňov každý rok, znamená, že dlhodobý horizont úplne nepodceňujeme. Možno by som k tomu pridal ešte to, čo som spomínal už aj v minulosti: že pokiaľ teraz máme relatívne dobré časy, možno by sa dal aj rýchlejšie znižovať verejný dlh. Poznám však krajiny, ktoré si z týchto opatrení nerobia takmer nič, a tam to bude v budúcnosti vážny problém. Slovensko urobilo aspoň niečo a som rád, že aj ja som mohol tak trochu priložiť ruku k dielu, aby sme rozmýšľali trochu dopredu: nielen jeden rok alebo jedno volebné obdobie.

Vráťme sa ešte ku generácii vašich detí.

Tam bude kľúčové, ako uspejeme v hre, ktorá sa dnes hrá, že najlepšie vzdelaní ľudia odchádzajú do zahraničia a k nám zas prichádzajú tí s nižším vzdelaním. Keď tento trend nebudeme vedieť otočiť alebo stabilizovať, tak naša krajina nebude pre mladú generáciu až taká atraktívna. Potrebujeme ju teda zatráktívniť, no zároveň sa snažiť byť voči zahraničiu otvorenejší. Keď budeme odmietat akýkoľvek prílev zo zahraničia schopných, neschopných, akýchkoľvek ľudí, tak sa uzavrieme do seba a čakajú nás relatívne veľké problémy na trhu práce, a možno aj niektoré firmy budú musieť odísť a ďalšie neprídu.

Dotknime sa na záver ešte zdravotníctva, ktoré sa týka všetkých. Čo by vás v rámci tohto rezortu potešilo?

V tomto prípade naozaj platí, že pokiaľ v niečom zlyhá školský systém, dokážeme to ešte nahradiť. Ak však odpadneme na ulici a nemáme dobré zdravotníctvo, máme problém. Aj vzhľadom na to, ako veľmi zdravotníctvo ovplyvňuje kvalitu života, si myslím, že ho budeme musieť riešiť veľmi intenzívne. Aj preto, že medzinárodné organizácie hovoria, že s tými peniazmi, ktoré do zdravotníctva dávame, by sme mali dosahovať oveľa lepšie výsledky. Dosť často sme túto tému na verejnosti diskutovali a hľadali odpovede.

A na čo ste prišli?

Vo svete existujú systémy, ktoré sú silne regulované štátom, a neexistuje v ich vnútri zásadná súťaž. Potom sú systémy, ktoré sú menej regulované, na trhu je viac poisťovní, ľudia si môžu vyberať. A my sme nešťastne skombinovali tieto dve možnosti: tvárimo sa, že nejaká súťaž existuje, pritom až tak veľmi neexistuje. No ani regulácia vždy nefunguje. V zdravotníctve naozaj nestačia len nejaké zmeny paragrafov, zákonov, treba hĺbkovú reformu: v manažmente pacientov, vo vzťahu medzi nemocnicami, poisťovňami... Nemocnice potrebujú dobrý ekonomický manažment, aby sme ich nemuseli každé štyri roky oddlžovať z verejných peňazí. A keďže vidím, ako zdravotnícke riešenia nie vždy fungujú v iných štátoch, tak keď náhodou prídete o päť rokov a zase budete chcieť robiť rozhovor, som si istý, že sa k zdravotníctvu dostaneme opäť.

Vidíte aspoň čiastkové úspechy?

Keď sa písali dokumenty v rámci projektu Hodnoty za peniaze, bolo tam vidno snahu aspoň o čiastkové riešenie niektorých problémov: ako centralizovať obstarávanie a ušetriť nejaké peniaze, alebo sa snažiť zefektívniť sieť nemocníc vybudovaním novej nemocnice v Bratislave. Takže vidím nejaké posuny a snahy to riešiť. Ale výrazné zlepšenie podľa mňa nezvládne jeden minister v jednom volebnom období. Je tam veľmi veľa problémov a so starnutím budú tie problémy ešte väčšie a vypuklejšie a určite nám zaberie viac času, kým sa z toho dostaneme. Ale tým, že problémy zdravotníctva sú už naozaj viditeľné pre každého, nedá sa už povedať - veď to funguje! Toto je už neobhájiteľná pozícia. Práve preto čakám, že v tejto oblasti budú prijímané zásadné rozhodnutia.

Ibaže by neboli.

Neviem, môj pocit zo Slovenska je, že vieme urobiť relatívne rozumné veci, ale musí nás niečo tlačiť. Či už to, že potrebujeme vstúpiť do EÚ, alebo zaviesť euro. Alebo že je tu kríza. Vždy, keď nás niečo tlačí, dokážeme sa k niečomu rozhybať. Neviem, čo sa ešte musí stať v zdravotníctve, aby nás to ešte viac tlačilo. Som v tej oblasti trochu optimista. Lebo teraz už naozaj každý vidí, že kráľ je nahý a šaty treba šiť.

Text - Iveta Grznárová

Foto: Adam Suchánek, archív Ľudovíta Ódora

Ľudovít Ódor (41)

Študoval matematiku - manažment na Matematickofyzikálnej fakulte UK. Okrem iného bol hlavným ekonómom a riaditeľom Inštitútu finančnej politiky na Ministerstve financií SR, členom bankovej rady a výkonným riaditeľom pre oblasť výskumu v NBS, v rokoch 2010 až 2012 bol poradcom premiérky a ministra financií, od júna 2012 bol členom Rady pre rozpočtovú zodpovednosť. Aktívne sa podieľal na viacerých významných rozhodnutiach na Slovensku v menovej aj fiškálnej oblasti. Je autorom mnohých odborných publikácií a popularizačných kníh o ekonómii.